

VEGYESEK.

Jelentés az Erdélyi Múzeum állattára felől az 1903. évben.

Az Erdélyi Múzeumegyesületnek 1904. márczius 20.-án tartott közgyűlése elé terjesztette

DR. APÁTHY ISTVÁN, az állattár igazgatója.

Tisztelt Közgyűlés! Az állattár életének legmélyebbre ható két eseménye az elmúlt évben: a CLEMENT-féle állatgyűjtemény megszerzése és a várt állami segély elvesztése.

Jellemző bélyeget az állattár működésére minden tekintetben ez a két körülmény nyomott.

A CLEMENT-féle gyűjteményt 5000 koronáért vette meg az Erdélyi Múzeumegyesület. Beesomagolásának és Előpatakról Kolozsvárra szállításának, valamint elhelyezésének költségei is több ezer koronára rúgtak. E költségekre az igazgató választmánya még további 1000 koronát szavazott meg. Az így összesen 6000 koronát az Erdélyi Múzeumegyesület igazgató választmánya az alaptőkéből, kamatok fejében, kölesön adta az állattárnak olyan módon, hogy az a kölesönt öt év alatt fizesse vissza. Tehát az állattárnak 1903-ra megszavazott 1800 korona átalányából kellett volna 1200 korona tőkét és 185 K 25 f kamatot fizetnie, vagyis maradt volna egész évi működésére 414 koronája és 75 fillére.

Tekintve, hogy az 1902. év az állattárra nézve 721 K és 71 fillér hiánnyal záródott, csak abban a reményben járulhattam a vásárhoz, hogy a megígért 15,000 K állami segélyből fog annyi jutni az állattárnak, a memyiből az 1903. évben tovább működhessék.

Az állattárnak a rendes mederben való működéséről nem lehetett lemondania, sőt fokozott munkára kellett vállalkoznia azért, mert küszöbön állott a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók XXXII. vándorgyűlése Kolozsvárt. A vándorgyűlést az Erdélyi Múzeumegyesület maga hívta meg Kolozsvárra; kötelessége volt tehát gyűjteményeit is előkészíteni a vándorgyűlés fogadására.

A megérkezett CLEMENT-féle gyűjteményt üres szekrényeknek és fiókoknak hiányában a múzeumi helyiségekben és az egész

állattani intézetben a földre kellett rakni, a Napoliból megérkezett gyűjtemények mellé, a melyeknek szintén nem jutott egyéb helyük.

Első kötelességünk volt tehát e gyűjtemények számára helyről gondoskodni. Sem a múzeumi helyiségek kitérítők, sem bennük szekrények egyébűtt elhelyezhelők nem lévén, a meglévők fölött kellett, egészen a szobák mennyezetéig föl, új szekrényeket alkalmazni. A szekrények elkészíttetésével a választmány megbízott; de pénze nem lévén, a költséget a vallás- és közoktatási minister úrtól kérte. A titkár úrtól készített fölterjesztés, illetőleg átirat az Egyetem math. és természettudományi karához, a melynek a kérést közvetítenie kellett, hivatkozik az Erdélyi Múzeumegyesületnek az állammal kötött szerződésére, mint a mely szerint szekrényekről az államnak kellene gondoskodnia. Az 1895-ben megújított és jelenleg érvényes szerződésnek 3. pontja, és pedig annak e) bekezdése azonban azt mondja, önkényt értetődik, hogy a Múzeumegylet a saját gyűjteményei számára szükséges szekrényekről és állványokról maga fog gondoskodni.

Talán nem is ezért történt, de megtörtént, hogy a minister úr a kérést mindezideig feleletre sem méltatta. Az új szekrények ezenközben elkészültek, meg vannak, tele is rakvák, bele is kerültek 2446 koronába. Az állattár számára pedig az egész 1903. évre elő volt irányozva 414 K és 75 fillér, a mit 1902-ről 721 K és 71 fillér hiány terhelt.

Hála az új szekrényeknek, az egész gyűjteményt újra rendezhettük. Az egész kiállított gyűjteményt, egységes elvek szerint újonnan készíttetett czímkékkel újra czéduláztuk, sőt az új leltár készítéséhez is hozzá kellett fognunk. Ezen a réven a RIEGLER JÓZSEF EDE cégnél lévő számlából mintegy 1200 K az Erdélyi Múzeumot illeti.

Alkoholért, különböző praeparáló és gyűjtőkellékért különféle számlákon, részint kifizettem, részint még ki nem fizettem az állattárt illetőleg ugyancsak mintegy 1000 koronát.

Az egész éven át az őrségéd úrnak gyűjtőkírándulásokra kifizettem 580 koronát és egy külön tudományos segédmunkásnak 104 koronát. Csak az utóbbinak alkalmazásával és intézetem egész személyzetével volt csak lehetséges a gyűjteményt a vándorgyűlés idejére bemutathatóvá tenni.

Ha még megemlítem, hogy a napolii gyűjtemény költségeire esedékes 420 K 64 fillért is kifizettem, körülbelül elő is soroltam a legfőbb tételeket, a melyeket a mondott 414 K és 75 fillérből az 1903. évben fedeznem kellett volna.

Valójában azonban az igazgató választmány az állattárnak 1050 koronát utalványozott az 1903. évben úgy, hogy az állattárnak olyan deficitje, a melynek fedezetéről magamnak kellett gondoskodnom, mintegy 6000 korona maradt.

Azt hiszem, ez a tény maga is fölmenthetne minden további magyarázat alól és bécizonyítja, a mit már tavaly is kimutattam, hogy a Múzeumegyesület a maga erejéből, jelenlegi szervezete és működési köre mellett nem tudna megélni, hiszen a többi tár állapota is teljesen megfelel az állattárénak.

Természetes, hogy ilyen körülmények között a CLEMENT-féle gyűjteményen kívül jelentékenyebb gyarapodásról szó sem lehet. A gyarapodás legnagyobb része saját gyűjtésre, kisebb részben esére és legkisebb részben vételre esik.

Az állattár munkálkodását és gyarapodását részletesebben a következőkbe foglalom össze:

1903 elején érkezett meg Kolozsvárra a CLEMENT-féle állatgyűjtemény, mintegy 10,000 darabbal.

A gyűjtemény az év folyamán elkészített új szekrényekben nyert ideiglenes elhelyezést. Kár, hogy nagy része, alkalmas tartók hiányában, szivarosdobozokban, papirosskatulyákban és hasonlókban van, a hol úgy rendezése, mint megőrzése nagy nehézségekbe ütközik.

A kitömött állatok gyűjteményéből a kiállított rész a CLEMENT-féle anyagból fölfrissült és az eddiginél czélszerűbben és tetszetősebben van csoportosítva. A tervbe vett állatéleti csoportozatokból egy, egy téli csoportozat, elkészült.

A kiállított lepkegyűjteményt a NÉCSEY-féle anyagból egészen újra állította össze a tár; és most úgy ez, valamint a kiállított bogárgyűjtemény igen szép és tanulságos képet nyújt.

A rendkívül értékes napolii gyűjtemény a földszinti csontvázteremben nyert két új szekrényben elhelyezést. Sajnos, hogy zsúfoltsága és a hely sötétsége érvényesülését a látogató közönségre nézve lehetetlenné teszi.

Egyébiránt a gyűjteménynek egész kiállított része, sőt a ki nem állítottak is tekintélyes része, teljesen újonnan van czédulázva. A jelző czédulák különböző színű szegélyekkel készültek a földrajzi elterjedésnek és a gyűjtemények különböző osztályainak fölűntetésére. A színeket és jeleket minden teremben kifüggesztett magyarázó táblák teszik érthetővé.

Az új leltár készítése is megkezdődött. Ebből a czélből egészen új szerzeménynaplók és leltárkönyvek készültek. Az új leltározást a tár egy olyan czédulakatalógus készítésével kezdte meg, a melyben minden meglévő állatfaj egy külön, betűrendbe rakott czédulát kap, a melyen az illető fajra vonatkozó összes adatok (darabszám, lelőhelyek, beszerzési mód, állapot, hely a gyűjteményben stb.) föl vannak jegyezve.

A gyűjtemény gyarapodása tekintetében, a CLEMENT-féle gyűjteményen kívül, különösen kiemelendők a mimicy s az ivari és évadi kétalakúság fölűntetésére szolgáló bogár, különösen pedig

pillangó csoportozatok, melyek 6 drb. a falra függesztett rájában vannak elhelyezve. A LINNAEA czégtől származnak egy régebbi megrendelés alapján. A bogárgyűjtemény tanúlságos voltát a nagyközönségre nézve igen emelik.

Vagyis a gyűjtemény gyarapodása a következő:

Ajándék.

Emlős 1 drb, Madár 2 drb (*Buteo buteo* és *Strix aluco*), Csúszómászó (Reptile) 1 drb (*Thalassochelys corticata*).

Vétel.

CLEMENT-től: kitömött: Emlősök 14 drb; kitömött Madarak 154 drb, 120 faj, fészekalja tojás 109, 70 fajból; Reptilek 30 drb, 20 faj; Molluscumok 794 faj, fajonként 1—3 drb; Lepkék 906 faj, fajonként 1—3 drb, Bogarak 3385 faj, fajonként 1—3 drb; vegyes tárgyak több száz darab.

A LINNAEA-czégtől: 4 mimiery-sorozat és 2 sorozat az ivari és évadi többalakúságra Bogaraktól; 8 üveg borszeszkészítmény (Gerinczesek belső szervezetének föltűntetésére).

Csere.

ZWÖRNER helybeli praeparatortól: 3 faj, 4 drb Emlős (2 *Spalax typhlus*, 1 *Cricetus frumentarius*, 1 *Talpa europaea*); 49 faj, 71 drb Madár (1 *Larus fuscus*, 1 *Podiceps minor*, 1 *Dendrocopos major*, 1 *Podiceps cristatus*, 2 *Picus canus*, 1 *Oriolus oriolus*, 1 *Carduelis carduelis*, 3 *Emberiza citrinella*, 5 *Corvus corax*, 1 *Anas boschas*, 1 *Anas acuta*, 1 *Crex crex*, 2 *Syrnium uralense*, 2 *Corvus frugilegus*, 1 *Turdus musicus*, 2 *Syrnium aluco*, 1 *Rallus aquaticus*, 1 *Asio otus*, 1 *Accipiter nisus*, 1 *Columba oenas*, 1 *Cerchneis tinnunculus*, 1 *Circus ferrugineus*, 1 *Sylvia atricapilla*, 1 *Alauda cristata*, 1 *Fringilla coelebs*, 1 *Cannabina fr. flavirostris*, 1 *Milvus migrans*, 4 *Buteo buteo*, 1 *Ciconia ciconia*, 1 *Anas querquedula*, 2 *Pica pica*, 1 *Gallinago gallinago*, 1 *Hydrochelidon nigra*, 1 *Ardea cinerea*, 1 *Mergus merganser*, 1 *Colaeus monedula*, 2 *Sturnus vulgaris*, 2 *Vanellus cristatus*, 1 *Athene noctua*, 1 *Garrulus glandarius*, 2 *Turdus viscivorus*, 1 *Turdus merula*, 1 *Cinclus cinclus*, *Ampelis garrulus*, 1 *Ortygometra porzana*, 1 *Lanius collurio*, 1 *Cannabina cannabina*, 1 *Chrysomitris spinus*).

Saját gyűjtés.

NEUWIRTH gyűjtése: 14 faj madár, 19 drb (2 *Carduelis carduelis*, 1 *Emberiza citrinella*, 1 *Miliaria calandra*, 2 *Passer montanus*, 1 *Corvus cornix*, 1 *Picus viridis*, 1 *Pratincola rubetra*, 2 *Pyrrhula pyrrhula*, 1 *Parus coeruleus*, 1 *Parus major*, 1 *Alauda*

arborea, 1 Motacilla alba, 1 Chrysomitris spinus, 2 Ampelis garrulus); 404 drb, 133 faj meghatározott, 159 drb. 135 faj meghatározatlan Bogár.

FÜHRER gyűjtése: 12 faj, 19 drb. Madár (1 Corvus cornix, 2 Colaeus monedula, 5 Ampelis garrulus, 2 Picus canus, 2 Picus viridis, 1 Acredula caedata, 1 Alauda arvensis, 1 Alauda cristata, 1 Lanius excubitor, 1 Miliaria calandra, 1 Poecile palustris, 1 Dendrocoopus major); 20 faj, 100 drb meghatározott Bogár.

TAFNER gyűjtése: 25 faj, 88 drb Atkaféle (*Prostigmata*: Raphignathus piger, Bdella nigerrima, Bdella vulgaris, Trombidium gymnopterozum, Rhyncholophus miniatus, Linopodes motorius [gyűjtötte FÜHRER], Trombidium trigonum; *Metastigmata*: Zereon triangularis, Holotaspis marginatus [gyűjtötte MÜLLER], Uroproda sp., Laelaps spec.; *Cryptostigmata* s. Oribatidae: Neoliodes theleproctus, Oribata globula, — Apáthyii, — ovalis, — lucasi, — dorsalis, — piriformis, Cepheus tegeoeranus, Pelops torulosus, Notaspis oblonga, — clavipectinata, — conformis, — splendens); ezenkívül nagyobb mennyiségű meghatározatlan anyag.

Magam főleg Kolozsvár környékén gyűjtöttem nagyobb mennyiségű gyűjteményünkre új Gyűrűslérget és Turbellarius Férgeket, melyeket azonban még eddig nem rendezhettem és nem határozhattam meg.

Kiterjedtebb gyűjtéseket az 1903. évben, anyagi eszközök hiányában, nem végezhattunk. A főntebb elősorolt anyag nagy része is csak a tartalékgyűjteményt gyarapítja, amely csereviszonyaink alapját képezi.

Az 1903. évi összes gyarapodás mintegy 12.000 drb, illetőleg csoport, mintegy 5500 faj.

Törekvésünket főképen a rendezésre, az anyag tudományos földolgozására, meghatározására és általában a gyűjtemény belső értékének növelésére irányítottuk.

Az állattár működése olyan volt, mint egy a lejtőn már régebben megindult koci mozgása. Csak azért nem állott meg, mert a lökést még 1902-ben megadta volt neki egy jobb jövő reménye. Az 1903. év csalódásainak hatását a következő évek fogják megsínyleni, — ha csak valamely mentő körülmény közbe nem jön.

Ennek a reményében kérem jelentésem tudomásul vételét!